

Privatisering van veiligheid

Johan Peleman

Directeur IPIS

Alles is te privatiseren. Zelfs de basisattributen van de staat, de middelen voor ordehandhaving en het monopolie op geweld, ontkomen er niet aan.

Veiligheid is vandaag te koop in allerlei vormen. In de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Canada werd deze trend al veel eerder ingezet. Sommige aspecten van ordehandhaving zijn er zelfs nooit door de staat opgeëist en gaan terug op tradities die stammen uit een tijdperk waarin van een centralisatie van staatsmacht nog geen sprake was. Met sommige vormen van privatisering van veiligheid, zoals de explosieve markt van de elektronische bewaking, zijn West-Europeanen inmiddels ook vertrouwd. Het private politie- en bewakingswerk en de commerciële exploitatie van gevangenen en detentiecentra zijn hier relatief onbekend, maar recente evoluties geven aan dat de private beveiligingsindustrie ook in de continentale welvaartsstaten voet aan de grond krijgt. In het nu volgende overzicht overlopen we het gediversifiëerde aanbod van de private veiligheidssector en waar het kan gaan we zoveel mogelijk uit van de Belgische situatie. Omdat België echter weinig representatief is voor de huidige wereldwijde expansie van de private veiligheidsmarkt, kijken we tevens naar een aantal andere geïndustrialiseerde landen. We houden daarbij enigszins rekening met niveaus van privatisering. Het onderscheid publiek-privaat of gecentraliseerd-gedecentraliseerd is immers theoretisch of juridisch wel hard te maken, maar bij vele maatschappelijke fenomenen gaat het om een mengvorm.

De uitbesteding van bepaalde vormen van sociale controle of ordehandhaving, uitdrukkelijk ingezet door de staat zelf, is minder vergaand dan de zuivere privatisering van bewakings- en

beveiligingsopdrachten. Hoewel het in beide gevallen om aspecten van privatisering gaat, is het onderscheid van belang. In het geval van een door de overheid uitbestede bewakings- of veiligheidsfunctie, ligt de eindverantwoordelijkheid ook bij de overheid. Kwesties als aansprakelijkheid of inbreuken tegen de privacy zijn in dit verband minder problematisch of kunnen beoordeeld worden naar analogie met de publieke ordehandhaving. Tussen geüniformeerde bewakers die in opdracht van een overheid handelen en politiepersoneel is vanuit dit perspectief geen groot verschil. Geprivatiseerde vormen van sociale controle zijn historisch gezien niet nieuw, maar de hedendaagse technologische en marktontwikkelingen leiden tot nieuwe fenomenen waarvan de maatschappelijke gevolgen voorlopig nog moeilijk in te schatten zijn.

Participatie van burgers

Een eerste fenomeen is het actief betrekken van burgers bij vormen van sociale controle die het exclusieve domein van de centrale overheid zijn. Deze vorm van 'privatisering' is ook in continentaal Europa sterk in opgang. Britse of Amerikaanse televisieprogramma's als *Crimewatch* of *America's Most Wanted* hebben inmiddels hun Belgische of Nederlandse varianten *Oproep 2020*

IPIS is een onafhankelijk informatie- en onderzoekscentrum voor internationale betrekkingen. Als vredesonderzoeker houdt Johan Peleman zich vooral bezig met de privatisering van veiligheid in Afrika. Deze tekst is een ingekorte bewerking van de brochure *De Nieuwe Law & Order Industrie* die onlangs bij IPIS werd uitgegeven.

of *Opsporing verzocht*. Het gaat om populaire televisieprogramma's die in samenwerking met politiediensten worden georganiseerd om de kijkers te betrekken bij het oplossen van misdrijven of tot waakzaamheid op te roepen. Meer verregaande vormen in deze categorie zijn kliklijnen of waakzaamheidscampagnes waarbij een overheid burgers vraagt om - meestal anoniem - melding te maken van mogelijke misdrijven. Een onlangs ingezette campagne in België om postbodes, buschauffeurs of taxibestuurders te betrekken bij het opsporen van zwartwerkers of andere "verdachte dingen" is één van de meer omstreden maatregelen in dit verband.

Een vaak gehoord argument voor deze vorm van burgerdeelname aan de criminaliteitsbestrijding is de onderbezetting of overbevraging van politiediensten of een explosieve toename van de criminaliteit. Dit argument, dat uitgaat van de veronderstelling dat privatisering een gevolg zou zijn van een tekortschieten van de publieke ordehandhaving, snijdt geen hout. Het betrekken van burgers bij het oplossen van misdrijven brengt immers vaak een stortvloed aan getuigenissen met zich mee, die de politie niet minder maar uitgerekend méér werk bezorgt.

Er zijn voorbeelden die aangeven dat dankzij deze burgerbetrokkenheid misdrijven opgehelderd worden. Toch zijn deze tv-programma's of meldpunten vaak enkel een antwoord van de media of de politiek op een gevoel van onveiligheid bij de burgers. Het mag geen toeval heten dat het voornamelijk private televisiestations zijn die zich enthousiast op deze vorm van criminaliteitsbestrijding storten. In sommige gevallen gaat het om een loutere commercialisering van de fascinatie van het publiek voor thema's die met misdaad en straf te maken hebben. In principe zijn het dus eerder interactieve en non-fictie varianten van detective- of misdaadseries. Deze vormen van participatie van burgers bij de ordehandhaving en criminaliteitsbestrijding wordt daarom door sommige criminologen terecht in vraag gesteld. De Duitse onderzoekster Helga Cremer-Schäfer heeft het in dit verband over het "bondgenootschap van de dramatisering tussen media en politiek" die ze de "producenten van het onveiligheidsgevoel" noemt.

Burgerwachten

Waakzaamheids- of preventiecampagnes die uitgaan van buurtcomités, middenstandsverenigingen of lokale besturen die zelf patrouilles of meldsystemen organiseren zijn een tweede fenomeen. Doorgaans gaan dergelijke initiatieven uit van de burgers zélf. Hoewel de gevaren voor straatjustitie helemaal niet uit te sluiten zijn, is een genuanceerde kijk op deze vorm van privatisering toch op zijn plaats. In België werd in 1995 een richtlijn aan de gemeentebesturen verzonden waarin de oprichting van burgerwachten aan welomschreven beperkingen wordt gekoppeld. Zo mogen de vrijwilligers niet 's nachts patrouilleren en zijn de dagpatrouilles aan strikte voorwaarden gebonden. Bovendien bestaat er een Belgische wet op privé-milities, zodat wapendracht of geüniformeerd optreden sowieso verboden zijn.

Initiatieven in andere landen geven aan dat er een reëel gevaar bestaat voor extremisme en collectieve acties tegen minderheidsgroepen of voor schendingen van privacy- en burgerrechten. Het voorbeeld van de kleinhandelaars in Latijns-Amerika die mensen betalen om straatkinderen "op te ruimen" of andere voorbeelden van "sociale zuivering", zoals de gewelddadige acties in Nederlandse volkswijken tegen drugsdealers zijn gekend. In Duitsland werden in de voorbije jaren echter ook initiatieven opgezet door burgercomités om asielzoekerscentra op geweldloze manier tégen rechts-extremistisch geweld te beschermen.

Sociologisch en criminologisch onderzoek naar deze vormen van privatisering op vrijwillige basis geeft aan dat burgerinitiatieven vaak snel uitdoven. Het zijn vooral gelegenheidsinitiatieven. De waakzaamheid naar aanleiding van een reeks inbraken wordt een tijdlang volgehouden, maar na verloop van tijd haken vrijwilligers af en werkt het systeem niet meer of stoten de deelnemers op hun eigen financiële of professionele grenzen. In andere gevallen nemen de burgerwachten een 'club-karakter' aan en worden ze gerecupereerd door de overheid. De grootste delijke *Guardian Angels* in de Verenigde Staten, die preventieve aanwezigheidscampagnes in onveilige metrostations uitvoeren, werden na ver-

loop van tijd in een samenwerkingsverband met de politie betrokken. Zo gaat het spontane en moeilijk controleerbare karakter over in een min of meer gestructureerde inzet als hulp- of reserve-agenten, zodat de nodige controle gewaarborgd wordt. Burgerwachten verdwijnen dus vaak vanzelf of hun spontane en autonome karakter wordt ingebed binnen de door de overheid voorziene ordehandhaving.

Karakteristiek voor deze eerste twee vormen van privatisering zijn de vrijwilligheid, de afwezigheid van professionalisme en van commerciële motieven. Hoewel vrijwillige burgerdeelname aan criminaliteitspreventie een zekere 'therapeutische' werking kan hebben, neemt het gevoel van onveiligheid en de fascinatie voor criminaliteit bij deelnemers of in wijken met burgerwachten ook soms toe. Als burgerwachten via regelgeving een meer duurzaam karakter krijgen en op veel bijval kunnen rekenen, zoals in het geval van de populaire buurtinformatienetwerken in Vlaanderen, kan er sprake zijn van een sluipende toename van het repressie- of controleapparaat.

Privaat vuurwapenbezit

Een derde vorm van privatisering is de verspreiding van vuurwapens onder de bevolking. Voor België valt moeilijk uit te maken in hoeverre hier werkelijk sprake is van een ernstige toename. De wet van 1991 inzake wapenverkoop en wapendracht voorziet in de centrale registratie van vuurwapens en een vergunningsstelsel. Ook wapens die vóór het in werking treden van de wet in privaat bezit waren, moeten geregistreerd worden. Dat maakt het moeilijk om vergelijkende gegevens over een voldoende lange periode te beoordelen. In het *Centraal Wapenregister* staan ongeveer een half miljoen wapens geregistreerd, wat op een officiële rato neerkomt van ongeveer 50 geregistreerde wapens per 1.000 inwoners. Vergelijkbare gegevens uit andere landen (Groot-Brittannië 15/1.000 geregistreerde wapens; Duitsland 24,5/1.000; Japan 1,91/1.000) geven aan dat België zeer hoog scoort. De verspreiding van vuurwapens in een samenleving kan, in extreme gevallen leiden tot wat een "maatschappelijke wa-

penwedloop" wordt genoemd. Het fenomeen neemt vooral in grootsteden in Oost-Europa en een aantal Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse landen zorgwekkende vormen aan.

In ontwikkelingslanden (Afrika kan in dit verband als een extreem voorbeeld gelden) is de staatsmacht nooit zo ver ontwikkeld als in de geïndustrialiseerde wereld. Verdere erosie van de staat wordt er wel degelijk in de hand gewerkt door een uiterst snelle toename van de misdaad, van het aantal private vuurwapenbezitters én van een private veiligheidssector. De gevaarlijke symbiose tussen deze drie sectoren - misdaadcircuits, gewapende bevolking én een private veiligheidsindustrie die inspeelt op de onveiligheid - leidt tot een oncontroleerbare wapenwedloop die het gevoel van onveiligheid maar ook de effectieve onveiligheidssituatie enkel doet toenemen. De situatie in vele Amerikaanse binnensteden is overigens gelijkaardig.

Informanten en premiejagers

Meer geformaliseerde meldsystemen zijn de al dan niet betaalde informanten waarop politiediensten een beroep doen. Dit verschijnsel is eigenlijk ouder dan de gecentraliseerde ordehandhaving zelf. In 1750 - een kleine eeuw vóór in Londen een professionele politiemacht in het leven geroepen werd (1829) - werden de *Bow Street Runners* gesticht, die aan een Londense handelsrechtbank verbonden waren en die deels met overheidsgeld betaald werden en deels met honoraria, betaald door de slachtoffers van misdrijven. De 'Runners' werden de voorlopers van de latere Londense politiedienst. In de Verenigde Staten stichtte Allan Pinkerton in 1830 het befaamde professionele bedrijf voor privé-detectiewerk, het *Pinkerton National Detective Agency*. Particulieren betaalden grof geld voor het opsporen van gestolen waar, ontsnapte slaven of informatie over concurrenten. Als privaat detective-agentschap maakte de Pinkerton-dynastie geschiedenis door het inrekenen van beroemde boeven als Billy the Kid, de James Brothers en de Reno Brothers. De Amerikaanse naam voor detective, *private eye*, is ontleend aan het oogvormige logootje van de Pinkertons. De oorspronkelijke organisatiestructuur van het FBI

is ook aan het bedrijf ontleend. Deze vormen van uitbesteding of commercialisering van opsporingsactiviteiten bestaan vandaag nog. *Pinkerton's Inc.* is nu een multinationale opsporings- en veiligheidsonderneming die genoteerd staat op de beurs van New York.

Bounty Hunting

Een ander merkwaardig fenomeen zijn de hedendaagse 'premiejagers' of 'bounty hunters' in de Verenigde Staten. Schattingen geven aan dat er zo'n 3.000 tot 5.000 particuliere Amerikanen hun brood verdienen met de jacht op voortvluchtige misdadigers die op borgtocht zijn vrijgelaten. Slachtoffers en hun advocaten of commerciële 'borgsombedrijven' betalen de premiejagers om de voortvluchtigen voor de rechtbank te brengen.

De 'jagers' hebben verregaande bevoegdheden en mogen bijvoorbeeld arrestaties verrichten, kunnen zonder een huiszoekingsbevel private woningen binnendringen en mogen verdachten transporteren en volgen over de binnenstaatsgrenzen heen. In de praktijk betekent dit dat een 'bounty hunter' eigenlijk bevoegdheden heeft die verder gaan dan die van de politie, die gebonden is aan de grondwettelijke rechten van verdachten. De misbruiken en ongevallen die met dit gedoogbeleid samenhangen zijn dan ook legio. Slechts een handvol Amerikaanse staten hebben een regulering voor 'bounty hunters', die voorziet in een verplichte opleiding, een bewijs van goed gedrag of een verzekering. Voorlopig lijkt deze vorm van privatisering, die in de Amerikaanse context grotendeels steunt op folklore uit het tijdperk van het Wilde Westen, niet exporteerbaar naar het Europese continent. Toch rangschikte het tijdschrift *US News and World Report* in 1996 de 'bounty hunter' in de lijst van de "beste jobs voor de toekomst". Een variant van deze commerciële opsporingsactiviteiten zijn de 'reposession' of 'repo'-bedrijven, die gehuurde voertuigen die niet werden ingeleverd opsporen of die beslag leggen op bezittingen (meestal auto's) van wanbetalers.

De 'car tracers'

Hoewel het 'bounty hunting' als vorm van

privatisering of uitbesteding voor een Westeuro-peaan onvoorstelbaar lijkt, zijn analoge praktijken bij ons niet meer zo ver af. Met name de verzekeringssector, geconfronteerd met een toenemend aantal fraude- en oplichtingsgevallen, dreigt de Amerikaanse weg op te gaan. In Belgische en Nederlandse kranten worden dagelijks advertenties geplaatst waarin beloningen worden uitgelopen voor tips over autodiefstallen. De initiatiefnemers zijn verzekeraars. Sommige particulieren hebben zich inmiddels gespecialiseerd in deze opsporingspraktijken. De zogenaamde 'car tracers' zijn mensen die in ruil voor het vindersonloon of het tipgeld gestolen voertuigen of fraudeurs opsporen.

Opsporingen voor het verzekerings- en kredietwezen vormen een lucratieve markt, gericht op het traceren van fraude en dus op restitutie of niet-uitkering van premies. Ook deze vorm van privatisering komt overwaaien uit de Angelsaksische wereld. Hier gaat het daadwerkelijk om een markt voor criminaliteitsbestrijding die een enorme uitbreiding kent en die enigszins typerend is voor het private veiligheidscircuit: het afkomen van die aspecten van veiligheid en preventie die winstgevend zijn. Eén van de meest gespecialiseerde bedrijven is het Britse *Control Risk* dat in 1975 werd opgericht. Het bedrijf dat verbonden is aan de *Lloyds*, is gespecialiseerd in 'kidnap-respons', commerciële bemiddeling bij ontvoeringen of afpersing meestal in risicovolle gebieden waar multinationale ondernemingen actief zijn. De *Control Risk Group Ltd.* is zelf een multinational met vestigingen in Groot-Brittannië (hoofdzetel), de Benelux (Amsterdam en Eindhoven), Frankrijk, Duitsland, Japan, de VS, Australië, Rusland, de Filippijnen, Colombia, Mexico en Brazilië.

Heel wat politiemensen of mensen uit inlichtingendiensten komen terecht in dit bedrijfscircuit omdat het aanbod nu eenmaal veel aantrekkelijker is dan in openbare dienst. In België wordt het grootste onderzoeksbureau voor verzekeringsfraude, het Antwerpse *Bureau De Kort*, geleid door een gewezen politiemans. In een interview met *Knack* geeft de eigenaar overigens toe dat in de sector enkel efficiënt gewerkt kan worden dankzij nauwe samenwerking met de

politie, "hoewel die contacten soms illegaal zijn". Professionele opsporingsbedrijven onderhouden doorgaans informele contacten met politiediensten of bijvoorbeeld hospitalen zodat toegang tot officiële databanken en politiegegevens gegarandeerd is. Haast de hele top van de Britse politie- of douanediensten eindigt zijn carrière bij *Control Risk* of een aanverwant bedrijf, wat meteen ook wijst op de bedenkelijke risico's inzake schendingen van privacy die aan privatisering verbonden zijn. Ook vanuit het politiecircuit kan samenwerking met private veiligheidsondernemingen erg aantrekkelijk zijn, vooral als het om grote gespecialiseerde bedrijven gaat die zelf grote gegevensbanken beheren.

Precies om deze onwettige praktijken tegen te gaan, wordt het ronselen door dit type van bedrijven in politiekorpsen in België ontmoedigd. Een bijkomend motief voor deze maatregel is het gevreesde 'blue-drain-effect' waarbij politiediensten uitgedund worden ten gunste van de private sector. Ex-politiemensen, ex-militairen of gewezen leden van een inlichtingendienst mogen pas na een periode van vijf jaar na hun ontslag in dienst treden bij private opsporingsfirma's. Ook al te nauwe samenwerking met wapenproducenten of -handelaars en deze circuits wordt in België wettelijk afgeremd. In vele andere landen is dat niet het geval en vormen veiligheidsbedrijven en producenten van wapens een hechte alliantie op de gecommmercialiseerde markt voor criminaliteitspreventie en -bestrijding.

Stakingbrekers

Een bij ons ongekende en overigens verboden vorm van dienstverlening is de private interventie bij sociale onrust. Nochtans werden in oktober 1997 gemaskerde en met knuppels gewapende stakingbrekers ingezet tijdens een staking van Franse vrachtwagenchauffeurs, wellicht betaald door gedupeerde bedrijven.

In de Verenigde Staten zijn een aantal bedrijven erg actief op dit vlak. Hoewel deze activiteiten ook daar verboden zijn, is de regulering veel minder strak en bestaat er een vrij brede grijze zone die uiterst bedenkelijke praktijken mogelijk maakt. Een handvol grote veiligheidsondernemingen, als *Special Response Corporation (SRC)*,

Wackenbut Corporation en *Vance Security* zijn gespecialiseerd in deze vorm van anti-syndicalisme. De bedrijven zetten vervangende werknemers in tijdens stakingen en maken ook vaak gebruik van afluisterpraktijken, intimidatie, agitatie en laster gericht tegen vakbondsmilitanten of stakers. *SRC* adverteert onder de slogan "A Private Army When You Need It Most" en werft voornamelijk ex-militairen en politiemensen, vaak via advertenties in typische huurlingenbladen zoals *Soldier of Fortune* en *Gung-Ho*.

De firma *Wackenbut* is een van de marktleiders op dit terrein. Een van de dochterbedrijven, de *Emergency Services Division*, verzorgt een zogenaamde 'stakingdienst': mobiele douchecellen, bedden, catering, reserve-werknemers én gewapende toezichters om bedrijven die door een staking getroffen zijn uit de nood te helpen. Het leidt geen twijfel dat de meeste van deze bedrijven een uiterst rechtse bedrijfsfilosofie voorstaan en ook vaak ronselen in extremistische milieus van privé-milities, vuurwapenfreaks en 'law-and-order'-fanaten. *Wackenbut* is een bedrijf dat in de jaren '50 werd opgericht door een gewezen agent van het FBI met het oog op het verzamelen en te gelde maken van gegevens over Amerikanen die verdacht werden van communistische sympathieën of 'on-Amerikaans' gedrag. Het bedrijf wisselt vandaag nog steeds gegevens uit met de CIA en het FBI en heeft operaties in meer dan 50 landen. In België, waar *Wackenbut Belgium* in de jaren '80 een vergunning als bewakingsfirma had, werd het bedrijf herhaalde malen genoemd in de onderzoeken naar privé-milities (*Westland New Post*) en de aanslagen van de Bende van Nijvel. Mensen van *Wackenbut* waren betrokken bij de clandestiene opleidingen in de zogenaamde 'practical shooting clubs', waar zowel extreem-rechts als de groep SIE/Diane van de rijkswacht zich oefende in bedenkelijke gevechts- en wapentechnieken. Banden tussen de private veiligheidsindustrie en extreem-rechts zijn haast overal een terugkerend fenomeen.

Interne bedrijfspeurders

Meer en meer bedrijven in de Verenigde Staten doen ook een beroep op firma's die gespe-

cialiseerd zijn in het opsporen van mogelijke bedrijfsspionnen of die bezwarende feiten tegen werknemers verzamelen met het oog op een risicoloze ontslagprocedure, een klacht tegen het bedrijf of een interne diefstal. Het afluisteren van telefoons (thuis en op het werk), het plaatsen van verborgen camera's, het openen van briefwisseling, het decoderen van elektronische post, inbraak bij 'verdachten' thuis, ... al deze praktijken maakten in de afgelopen jaren voorwerp uit van een aantal rechtszaken in de Verenigde Staten. Het bedrijf *Northern Telecom* werd voor de rechtbank gedaagd nadat gebleken was dat het tussen 1976 en 1989 alle werknemers voortdurend in de gaten had gehouden met afluisterapparatuur, met name om te voorkomen dat de werknemers zich zouden verenigen in een vakbond. *Procter & Gamble* liet in 1995 het telefoonverkeer van een journalist van de *Wall Street Journal* onderzoeken, na een artikel waarover het bedrijf niet tevreden was.

Volgens een woordvoerder van *Kroll Associates*, een miljardenmultinational in de beveiligingssector, nam de vraag naar deze vorm van onderzoek naar werknemers de afgelopen drie jaar jaarlijks met 30% toe. Een enquête van de *American Management Association* wijst uit dat een derde van haar leden (werkgevers) regelmatig telefoons laat afluisteren, camera-opnamen van werknemers maakt en e-mail en computerbestanden inkijkt. Vele bedrijven testen hun werknemers op drugsgebruik, verbieden roken en drinken ook na de werkuren en mengen zich zelfs in de persoonlijke relaties van werknemers.

De private veiligheidsindustrie

Tenslotte is er het uiterst gediversifieerde aanbod van de private veiligheidsindustrie. In België wordt een onderscheid gemaakt tussen 'beveiligingsondernemingen' die alarmsystemen leveren, plaatsen, onderhouden of herstellen en 'bewakingsondernemingen'. Die laatsten zijn bedrijven die goederen beschermen, waardetransporten overzien en beschermen, alarmcentrales beheren of personen beschermen (lijfwachters of bodyguards).

Opsporingsactiviteiten worden in België apart gereguleerd. Privé-detectives mogen overi-

gens geen beveiligings- of bewakingsactiviteiten uitoefenen en bewakingsfirma's mogen niet aan opsporing doen. Deze afzonderlijke wettelijke regelingen kwamen pas in het begin van de jaren '90 tot stand. Daarvoor gold enkel een uitzonderingsregel op de wet op de privé-milities van 1934. In 1980 waren onder deze bepaling een tiental bedrijven vergund, die ongeveer 4.000 mensen tewerkstelden. Na de wet van 1990 moet een jaarlijks verslag over de activiteiten van de veiligheidsindustrie afgeleverd worden door het Ministerie van Binnenlandse Zaken aan het parlement. De verslagen, die een synthese maken van de door de sector ingeleverde jaarrapporten, houden het juridisch onderscheid tussen bewaking en beveiliging aan. Om de expansie van de Belgische markt in kaart te brengen moeten we dit onderscheid dus volgen, hoewel voor een vergelijking met andere landen beter met samengestelde gegevens gewerkt wordt. We geven eerst een overzicht voor België.

De beveiligingssector in België

Het eerste verslag van Binnenlandse Zaken geeft voor 1992 een omzetcijfer van iets meer dan 15 miljard fr. voor 298 beveiligingsondernemingen. De beveiligingsactiviteiten in de sector, het effectieve plaatsen, onderhouden en herstellen van alarmsystemen vormen echter slechts een klein onderdeel van dit cijfer (10,5%) omdat de meeste ondernemingen ook andere activiteiten hebben. Meestal gaat het om ondernemingen die ook actief zijn in het plaatsen van kabels, elektriciteitswerken, automatisering of parlofonie. We kunnen dus, met enig voorbehoud, een zakencijfer van 1,6 miljard fr. voor beveiliging weerhouden. De sector stelde 710 mensen te werk die daadwerkelijk als beveiligingsinstallateur geregistreerd waren en er werden een kleine 5.000 anti-inbraak en andere beveiligingsystemen geïnstalleerd (of vervangen).

In 1993 werden 229 nieuwe ministeriële vergunningen afgeleverd. De totale omzet van de beveiligingsondernemingen was verdrievoudigd tot 54,6 miljard fr, maar de beveiligingsactiviteiten vertegenwoordigden slechts 6,1 % van deze omzet, of 3,35 miljard fr. Dat betekende dus meer dan een verdubbeling ten aanzien van

1992. Het aantal beveiligingsinstallateurs was gestegen tot 1.566, wat met de omzetsijging overeenkwam. In '93 werden in totaal ruim 15.700 beveiligingssystemen geïnstalleerd. Het aantal klanten (plaatsing, onderhoud, herstelling, vervanging) bedroeg 52.000.

Het meest recente rapport van 1996 werd pas in mei 1998 gepubliceerd. Er zijn inmiddels 841 beveiligingsbedrijven vergund. De omzet voor beveiliging is gestegen tot 4,6 miljard fr., een verdrievoudiging sinds 1992. Het personeelsbestand in de sector is gestegen tot bijna tweeduizend mensen en in 1996 werden 35.000 nieuwe alarmsystemen geplaatst. Het totaal aantal klanten is inmiddels gestegen tot 160.000.

Bewakingsondernemingen

In 1992 waren 14 bewakingsondernemingen in België erkend. De 9 ondernemingen die in 1991, bij het van kracht worden van de nieuwe wet, al een erkenning genoten bleven de markt beheersen. Van de gezamenlijke omzet voor 1992 van 9,95 miljard namen zij 9,75 miljard voor hun rekening. 70% van dit zakencijfer werd gehaald uit patrouille-activiteiten (statische en mobiele bewaking), 23,7% uit de beveiliging van waardetransporten, 0,3% voor bodyguarding en de overige 5,7% uit het beheer (1,9%) en het plaatsen (3,8%) van alarmsystemen. Van de 8.077 tewerkgestelde mensen in de bewakingssector waren er 6.803 ingeschreven als bewakingsagent. 2.456 bewakers hadden een vergunning voor wapendracht. De 19.200 klanten waren meestal ondernemingen (63,5%). Particulieren (36,8%) deden vooral een beroep op de sector voor het beheer van alarmsystemen (tele- of camerabewaking).

Eind 1996 waren 96 ondernemingen erkend. De gezamenlijke omzet was met ruim 35% gestegen tot 13,7 miljard. De negen groten waren nog altijd goed voor 81% van dit omzetcijfer. Het personeelsbestand was opgelopen tot 9.706, waarvan 8.671 bewakingsagenten. Het aantal klanten is inmiddels verviervoudigd tot 82.000.

Interne bewakingsdiensten

Over deze sector, waarbij bedrijven (of bv. hospitalen) zelf een interne bewakingsdienst or-

ganiseren, bestaan minder precieze gegevens omdat rapportering pas verplicht werd in 1997. Afgaande op het jaarverslag voor 1996 waren er 839 personen tewerkgesteld in dit circuit.

Samenvattend is de Belgische private beveiligingsindustrie (veiligheids- en bewakingssector) in 1996 goed voor een omzet van ruim 18,3 miljard fr. De sector stelt ongeveer 12.500 mensen te werk en bedient een kleine 250.000 klanten. Particulieren doen vooral een beroep op de tele- en camerabewaking, terwijl ondernemingen vooral contracten aangaan voor de statische en mobiele bewaking van goederen. De openbare sector laat met name ook alarminstallaties beheeren (gemiddeld 80% van de opdrachten) en (on)roerende goederen bewaken (20%). Merk op dat de omzet van de veiligheidsindustrie voor de jaren 1992-1996 dus gestegen is van 11,6 tot 18,3 miljard fr. en de tewerkstelling van 9.000 tot 12.500. Het aantal klanten is in deze periode bijna vertienvoudigd.

België scoort voorlopig laag

De evolutie van de privatisering van ordehandhaving en veiligheidsfuncties wordt doorgevoerd uitgedrukt in een coëfficiënt die de verhouding tussen ordehandhavers in publieke en private dienst uitdrukt. Voor België lag die verhouding in 1996 op ongeveer 36.000 politiemensen en rijkswachters tegen 12.500 private bewakers (en alarminstallateurs). Deze verhouding van 3 tegen 1 is erg laag. In de Verenigde Staten is de verhouding omgekeerd (1/3) en zijn 1,8 miljoen mensen tewerkgesteld in de private veiligheidsindustrie tegen 685.000 in de publieke ordehandhaving. De 'veiligheidsbusiness' is in de Verenigde Staten de zevende groeisector in de dienstenindustrie, met een jaarlijkse groei van ongeveer 15% en een omzet in 1996 van naar schatting 100 miljard \$. In 1990 was dat nog 52 miljard \$. Opmerkelijk is vooral dat aan deze groei geen einde lijkt te komen, hoewel een effectieve daling van de misdaad wordt genoteerd. Op een scherpe stijging in het begin van de jaren '90 na, is de criminaliteitsgraad in de VS de jongste jaren sterk gedaald, tot zelfs onder het niveau van de jaren '70. Dit bevestigt de stelling dat de private veiligheidsindustrie vooral munt

slaat uit het gevoel van onveiligheid, eerder dan de werkelijke veiligheidsrisico's. Meer dan 10% van de Amerikaanse gezinnen is abonnee bij een alarmcentrale, terwijl ruim 8 miljoen Amerikanen leeft in zogenaamde 'gated communities', ommurde wijken waar particuliere bewakingsagenten patrouilleren en controleren.

Ook in Europa is de veiligheidsindustrie één van de snelste groeiers. In vergelijking met de Amerikaanse situatie, maar ook met de buurlanden is het niveau van privatisering in België nog erg laag. In Frankrijk ligt de verhouding publieke-private veiligheid op 5/2, in Groot-Brittannië op 1/1 en in Duitsland op 1/1. Gezien de sterke groei van de sector in de jongste jaren, kunnen we aannemen dat België de trend gewoon met enige vertraging volgt. Een reden voor de 'achterstand' zou kunnen zijn dat België een uiterst strakke wetgeving heeft die strenge financiële en uitrustingsisen stelt aan kandidaat-veiligheidsbedrijven. Een dergelijke strakke regulering van private opsporing of private beveiligings- en bewakingsfirma's is beslist niet overdreven. Die regulering heeft minder te maken met de vrees van de centrale overheid voor concurrentie tussen de private en de publieke veiligheidssector dan met kwalijke ervaringen met het private circuit uit het verleden.

Recht op individuele bescherming

Het private circuit neemt in België niet echt taken over van de publieke ordehandhavers - dat is ook expliciet verboden - maar biedt aanvullende diensten aan. De technologische ontwikkelingen maken een gepersonaliseerd systeem van beveiliging mogelijk, waardoor burgers of bedrijven zich kunnen beschermen tegen mogelijke criminaliteitsrisico's. Meestal gaat het om bescherming tegen vermogensdelicten (anti-inbraaksystemen of bewaking van goederen). Voorstanders van een verregaande privatisering in de Verenigde Staten hebben het in dit verband over een geïndividualiseerd "recht op bescherming". Een dergelijke gepersonaliseerde bescherming kan nooit door een publiek ordehandhavingsapparaat geleverd worden. Telecombedrijven zien hier wel brood in.

De sector van de tele- en camerabewaking,

de zogenaamde bewaking op afstand is ook in België in volle opmars. Eind 1997 maakte *Belgacom* zich op om het bedrijf *Cipe France* over te nemen. *Cipe* heeft meer dan 2.000 werknemers en is actief in Frankrijk, België, Nederland, Duitsland, Spanje en Zwitserland. Haast tegelijkertijd nam de Belgische *Cobepa*-groep een belang in het Franse *Fichet-Bauché*. Zowel *Fichet-Bauché* als *Cipe* zijn actief in de tele- en camerabewaking, een sector die dankzij nieuwe telematische ontwikkelingen en uitbreiding van kabelnetwerken goede perspectieven biedt. De geplande overnames kondigen wellicht een sterke groei aan van het aantal particuliere abonnees voor deze vorm van bewaking. De systemen werken via telefoonlijnen. Vanuit één bemande centrale kunnen duizenden abonnees bediend worden. Wanneer bij de abonnee het alarmsysteem in werking treedt, luistert de centrale mee naar wat zich afspeelt in het beschermde gebouw en wordt de politie ingeschakeld. Het aanbod kan ook verruimd worden naar camerabewaking, gezien de mogelijkheden van de kabel.

De Franse socioloog Denis Hanot wijst er in een recente studie op dat beveiliging op afstand vooral de illusie van veiligheid commercialiseert. Na onderzoek in een aantal Franse 'pioniersgemeenten', waar tele- en camerabewaking sinds het begin van de jaren '80 werd ingevoerd, stelt hij vast dat de betrokken gemeenten handenvol geld uitgeven aan de bescherming van hun burgers door privé-bedrijven; tot 40% van het gemeentebudget. De criminaliteit in de gemeenten was echter niet gedaald en ook het 'gevoel van onveiligheid' nam enkel toe. De sfeer van wantrouwen die geïntroduceerd werd door de installatie van bewegende camera's en meeluistersystemen in straten en parken in één van de gemeenten leidde bovendien tot een sterke ontvolking, terwijl in de buurgemeenten het aantal inwoners toenam.

Bovendien, zo toont Hanot aan, is de bewaking op afstand een mythe: hoewel het doorzenden van een alarmsignaal of een digitaal beeld naar een centrale over de kabel "met de snelheid van het licht" gebeurt, blijft de respons-tijd van de ordehandhavers beperkt door de snelheid van de wagens waarmee zij naar de

plaats des onheils moeten rijden. Hij besluit dat de bewaking op afstand in de pioniersgemeenten in het beste geval een vorm van oplichting is die vooral de industrie en een aantal populistische gemeentelijke politici ten goede komt, ten koste van schaarse overheidsmiddelen. Hanot en anderen waarschuwen bovendien voor misbruiken, inbreuken tegen burgerrechten en inmenging in de persoonlijke levenssfeer van gebruikers van deze diensten, ten gunste van een "alziende overheid of private sector". In een van de gemeenten waar het proefproject 13 jaar liep, hadden ambtenaren in samenspraak met private bewakingsfirma's inderdaad gegevens verzameld over burgers, die niets met criminaliteitsbestrijding te maken hadden. De gegevens werden vervolgens gebruikt om mensen af te persen of om er politiek voordeel mee te halen.

De gevaren voor inbreuken tegen de privacy, sommigen hebben het zondermeer over een 'Big Brother-fenomeen', zijn inderdaad reëel. Op een hoger dan het gemeentelijke niveau dat door Hanot werd onderzocht, zijn er duidelijke aanwijzingen dat grote ondernemingen, geheime diensten of overheden gebruik maken van de mogelijkheden van de kabel en de telematica om door te dringen tot de private levenssfeer van burgers of tot gevoelige bedrijfsgegevens. De Italiaanse krant *Il Mondo* en de Franse *Le Figaro* pakten in april 1998 uit met een hallucinant verhaal over een Brits-Amerikaans netwerk van geheime diensten en militaire elektronica-bedrijven die maandelijks gemiddeld 100 miljoen fax-, e-mail- en telexberichten onderscheppen van Europese bedrijven en burgers. Vervolgens worden de berichten via speciale software onderzocht op betekenisvolle trefwoorden. De begunstigen van het systeem zijn Amerikaanse en Britse wapenbedrijven of andere grote industriële sectoren. De krantenberichten over dit elektronisch spionagenetwerk werden ook bevestigd door een rapport van een aantal Europarlementsleden die zich in een speciale werkgroep (STOA) buigen over de gevolgen en gevaren van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen.

Markt en staat verdelen taken

Dit bondgenootschap van overheidsdiensten

en private ondernemingen verrast natuurlijk niet. Ook in België is de openbare sector zelf klant van de private veiligheidsindustrie. Het aantal contracten is beperkt maar steeg tussen 1992 en 1996 wel van 59 naar 1.332 voor bewakingstaken en van 184 tot 6.139 voor beveiliging. Het gaat voornamelijk om de bewaking van goederen en het beheer van alarmcentrales. Toch zijn er aanwijzingen dat sommige overheidsdepartementen, zij het indirect, ook andere contractuele verbintenissen met het circuit aangaan.

In oktober 1997 stapten een aantal werknemers van de Antwerpse bewakingsfirma *SIAS NV* naar de pers. Zij waren betrokken bij de bewaking van vier Marokkaanse verstekelingen die per schip teruggestuurd werden naar Marokko. Het was niet voor het eerst dat het bedrijf in opspraak kwam. *Knack*-journalist Chris De Stoop had in een onthutsend boek over de behandeling en deportatie van illegale en uitgeprocedeerde asielzoekers al gewezen op de betrokkenheid van private bewakingsfirma's bij het uitwijzingsbeleid. Uitbesteding van bewakings- en deportatiepraktijken zijn volstrekt illegaal maar de medewerkers van *SIAS* - die overigens later ontslagen werden - wezen er in een interview op dat de rijkswacht wel vaker een beroep doet op private bewakingsfirma's om "het vuile werk op te knappen". Inzake uitwijzing wordt op de luchthaven van Zaventem overigens ook een beroep gedaan op de firma *BATC* om vreemdelingen zonder papieren vast te houden en te bewaken in afwachting van hun uitwijzing. De Regie der Luchtweegen besteedt het beheer van de bewaakte transitzone uit aan *BATC Securair* levert de bewakers.

Een zekere complicité tussen de staat en de private veiligheidsindustrie is dus niet uit te sluiten en de tegenstelling tussen publiek en privaat is minder groot dan vaak gedacht wordt. De toenemende technologisering van veiligheid, zeer zeker in de hand gewerkt door de snel evoluerende sector van de tele- en camerabewaking, maakt het ook voor de overheid mogelijk om tot meer orwelliaanse vormen van sociale controle over te schakelen. Als we van deze vaststelling uitgaan worden de gevolgen van de explosieve groei van de private veiligheidsindustrie een

stuk doorzichtiger en beter in te schatten.

De gehanteerde coëfficiënt die de private en publieke ordehandhavers tegen elkaar afzet, maskeert enigszins het gevaar voor een sluipende maar gestage groei van het repressie-apparaat. In de Verenigde Staten is het aantal private bewakingsagenten tussen 1970 en 1995 verdubbeld van 900.000 tot 1,8 miljoen. Het aantal mensen bij de politiediensten is in deze periode nagenoeg constant gebleven. Als we beide 'types' van agenten bij elkaar optellen is het aantal ordehandhavers sinds 1970 echter ruim verdubbeld!

Er tekent zich ook een duidelijke taakverdeling af tussen de beide sectoren in de Verenigde Staten. Publieke ordehandhaving evolueert er duidelijk in de pro-actieve richting. Het 'zero-tolerancebeleid' in New York is daar slechts een beperkte afspiegeling van, maar meer en meer worden ook militaire of paramilitaire eenheden geheroriënteerd naar interne gespecialiseerde veiligheidsfuncties. De strijd tegen de georganiseerde misdaad, de drugshandel en het terrorisme worden geïntegreerd in het ordehandhavingsbeleid. Intussen wordt meer en meer naar de private veiligheidsindustrie uitgekeken voor reactieve patrouilletaken en het gewone politiewerk. Ook in andere landen waar de privatisering en commercialisering van veiligheid gemeengoed is geworden (Rusland, Zuid-Afrika, Nigeria, Colombia), zien we dat deze taakverdeling zich doorzet. Publieke politiediensten hou-

den zich meer en meer bezig met de bestrijding van de grote, in het oog lopende misdaad terwijl op de privé gerekend kan worden voor het bestrijden en voorkomen van kleinere geweld- of vermogensdelicten. De ommuurde residentiële wijken in de VS, waar de ordehandhaving volledig wordt overgenomen door private bewakingsagenten, zijn hiervan een typisch voorbeeld.

Daarmee komen we ook bij een meer fundamenteel sociaal gegeven. Tegenover deze vreedzame en ommuurde wijken van welvaart waar een hoog niveau van bescherming geboden wordt, staan dan gewelddadige en criminele wijken waarin diegenen terecht komen die zich deze bescherming niet kunnen veroorloven. Niet alleen kunnen sociaal achtergestelde groepen zich de diensten van de veiligheidsindustrie niet veroorloven, ze worden ook in steeds grotere mate slachtoffer en object van de criminaliteitsbestrijding. De sociaal zwakkere klassen riskeren daarbij opnieuw bestempeld te worden als "gevaarlijke klassen", gevisieerd en uitgesloten van de normatieve consensus en regelgeving van de samenleving en verstoten naar de jungle van de grootstedelijke sloppenwijken. Veel meer dan het geweldmonopolie van de staat te ondergraven stimuleert de privatisering van veiligheid een proces dat toenemende repressie en uitsluiting van zwakkere samenlevingsgroepen in de hand werkt.